

APENDICE ¹

Mocani și Țuțueni zic la ciobanii munteni ce vin cu oile lor la iernat pe la noi.

Chestionarul N. Densusianu: ms. Acad. rom. 4552, f. 252 — Roșiori (jud. Botoșani).

Mocani și Țuțueni numesc pe Românii din Transilvania care vin cu oile spre pășunare.

Ibid.: 4552, f. 297 — Goiștei (jud. Iași).

Țuțueni le spun la oierii ce trec din Ardeal prin Bucovina spre șesurile Basarabiei și ale țării de jos la România.

Ibid.: 4554, f. 46. — Lupeni (Bucovina).

În Ardeal, din cei de lângă Sibiu, unii toată viața lor o petrec îmblind prin locuri streine cu oile sale și cu caii săi pentru pășune; mulți dintră ei veara vin la munții cei de cătră Moldova cu turmele sale, pre iarnă trec la Moldova, nice nu se întorc la casele sale fără cînd și cînd pre rînd, și așa vînzînd lînă și brînză își chivernisesc căsile sale.

P. Maior, *Istoria pentru inceputul Romînilor în Dacia*, Buda, 1812, 189.

1. Cf. pag. 59, 67. În legătură cu transhumanța am reprodus, după răspunsurile la Chestionarul lui N. Densusianu, și cîteva informații cu privire la «Drumul oilor» (și «al sărei») care trebuie ținute în samă și vin să completeze indicațiile date în dicționarele geografice.

Regimul lor antic, de a peregrina veșnic dela munte la câmpie și de aci la baltă și înapoi, toamna, după ridicarea stinelor, și, primăvara, de a trimite turmele și circurile de oi sub conducerea scutarilor și ciobanilor, care și ei au oi fără plată în ale stăpînului, de pe o moșie pe alta, cu plată și fără plată, e aproape cu totul în disparițiune. Nu numai că vitele și oile nu mai găsesc iarbă și pășuni în drumul lor, dar azi nici drumuri nu mai găsești să treci cu calul, sau cu trăsura, căci totul este arat și trebuie să mergi pe moșii tot în zig-zag. Apoi abuzurile, gloabele ce se fac sărmanilor ciobani din partea arendașilor și a oamenilor lor sînt grozave și i-au speriat pe cei mai mulți dela atari migrațiuni...

De aceea Țuțuenii au cam renunțat la atari peregrinațiuni cu turmele lor, și bine au făcut. În primăvara lui 1894, cu ocasiunea inundațiilor enorme din baltă, unde se grămădisc sute de mii de vite mari și mici, trebuind să iasă toate din baltă de-odată, erau zeci de mii de capete de vite pe moșiile limitrofe și nu aveau ce să mănince, nici nu era decît pămîntul gol...

Țuțuenii, sau Mărginenii se numesc locuitorii dela Săliște, Rășinari, Poiana etc., tot foști mari economi de oi, care cutreerău munții și câmpiile prin România, Basarabia, pînă prin Caucas... În luna april 1911 îmi spuneau niște Țuțueni din Rodu că oamenii lor ar avea în Crimeea la 200.000 oi — alții au ajuns în munții Caucas.

Mocanii și Țuțuenii, în Gazeta Transilvaniei, 1911, 22 iulie.

«Vremurile cele bune», care trăesc și azi în amintirea bătrînilor, trebuie să fi fost atunci cînd Săliștenii stăpîniau 25 de munți, unde... își puteau mîna tîrleașii turmele lor la pășune...

Dar și mai tîrziu, după ce universitatea săsească le-a luat partea cea mai mare din munți, oierii tot o duceau destul de bine, căci puteau trece cu turmele lor, fără mari greutateți, în munții și pe câmpiile Țărei rominești, unde le-a umblat lor foarte bine pînă prin anii 80.

I. Lupaș, *Cîteva pagini din trecutul comunei Săliște*, Sibiu, 1903, 18.

...foarte mulți Brăneni aveau pe timpurile cele vechi tirle mari de oi, cite 5000-10000, aveau herghelii de cite 50-300 de cai și sute de vaci. Oile le iernau în România, pe Bărăgan, în bălțile Dunărei și în Dobrogea. Primăvara le aduceau în munții Bucegilor.

De ale lui Moș Barbă-Albă, în Gazeta Transilvaniei, 1909, 14 ianuar.

Mai înainte, pe la anul 1850, Branul cu toate sub-comunele sale avea la 12.000 locuitori, care... se ocupau cu întinse economii de vite. Aveau pe atunci Brănenii, sub numirea de Măcani, numeroase turme de oi, herghelii de cai și cirezi de vaci pe care le pășteau și iernau în România... Acești economi... în Bran își aveau împrăștiate, pe văi și pe dealuri, prin poieni și păduri, casele, în care locuiau familiile lor. Brănenii însă erau mai mult în România, la economie, la oile sale....

Impopulindu-se România în continuu și cu timpul lucrându-se și cultivându-se și acolo pământul întruna tot mai mult, întinsele pășuni de odinioară din România încetul cu încetul au început să scadă, să se restrângă, și cu aceasta și Brănenii nu mai putură ținea acolo atâtea vite ca mai înainte.

I. Turcu, Excursiuni pe munții Țării Bârsei și ai Făgărașului, Brașov, 1896, 33-34.

Păstorii noștri mîînd turmele lor vara la munte și iarna la baltă, sau la miază-zi de Dunăre... n'au trăit tocmai rău în timpul stăpînirii turcești care, în schimbul unor *bacșisuri*, le acordau multe *hatîruri*...

Nefiînd strînși de dispozițiunile severe ale legilor... ciobanii brăneni duceau o viață păstorească foarte largă, entreerînd cu vitele trei hotare de țări: ungurească, romînească și turcească. La încheierea tratatelor dintre Austriaci și Turci nu se punea nici o piedecă tirlașilor, care își desfăceau produsele lor acolo unde li se oferia un preț mai bun. Dela mai pînă la începutul lui septembrie era o mișcare și comunicație pe cărările și văile munților ca și pe

șosele. Odată însă cu începutul căderii frunzelor... ciobanii își ridicau tirhatul și mînau oile în alte ținuturi, mai prielnice pentru timp de iarnă.

Această ocupațiune plăcută, dela o vreme încoace, a început să fie părăsită de Brăneni, nu de voia lor, ci siliți de măsuri administrative. Punindu-li-se fel de fel de greutăți și din cauza măsurilor preventive pentru a împiedeca o boală... și uneori și din partea guvernului român, care fără să aibă intențiuni rele a cedat unor presiuni, tîrleașii se împutîneau mereu.

I. Clinciu, *Din trecutul Bramului, în Transilvania*, XLI, 411-412.

Cine nu cunoaște pe așa numiții Mocani dela Săcele...? Cei dinții economi de vite care cutreerău odată cu tîrlele lor nemărginite România și Bulgaria pînă în Balcani, Moldova și Basarabia, ba chiar pînă la Don.

Ar. Densusianu, *Cahul formecat*, narațiune din viața Săcelenilor, în *Gazeta Transilvaniei*, 1884, 20 mai.

Turmele de oi ale Mocanilor din Săcele, Rîșnov și Bran ierneză la baltă și în Dobrogea, iar de primăvară... vin la munte unde rămîn pînă la Sf. Măria mare, cînd se reintorc iarăși la cîmp pentru iernat.

În secolele trecute acești economi de vite, dintre care unii se așezau cu turmele lor pentru iernat de-a-lungul Dunărei, alții în Basarabia și alții departe în Turcia, făceau în același timp și un serviciu gratuit de informatori și cercetași militari. Ei observau mișcările armatelor turcești, precum și pregătirile acestora pentru expedițiuni militare și nu întîrziău de a da regulat de știre atît în țară, cît și în Transilvania, de cele ce se petrec în Turcia.

I. G. Babeș, *Din plaiul Peleșului*. București, 1893, 59-60.

...Eû eram p'atunci prin Basarabia. Eram la stăpin, la un Mocan, bogătan din Săcele, și tirla noastră număra o mie de capete, tot oi una ca una.

H. P. Petrescu, *La stîmă*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1903, 13 august.

Sub Cuza deja vastele cimpii ale Moldovei și Munteniei încep să se tot strîmtozeze, căci se începe o lucrare mai intensivă și mai rațională a pămîntului. Și se strîmtoară pînă ce vătăfii și vătășei începură să ne alunge, iar perceptorii să ne incaseze oierit și pășunat.

I. Lăpădatu, *Romîni Săceleni*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1899, 6 iunie.

... în Șchei înainte vreme erau tare mulți economi de vite de le zicea oieri, ori Mocani, și erau cam tot una cu Săcelenii, ba erau mai mari ca Săcelenii și își țineau vitele în România pe Ialomița, pe la Buzău, pe la Slobozia, Urziceni și pe la Brăila, dar pe acolo mai puțin, de frica Turcilor....

Economilor de vite din Șchei le zicea Mocani, cum le zice acuma Săcelenilor; celor din Bran le zice Moroieni, iar celor din Săliște Tuțueni. Tuțuenii toamna treceau cu turmele în Turcia. Mocanii și iarna țineau turmele tot în Țara romînească, apoi care le băga în bălți, care făcea fin.

G. I. Pitiș, *Mocanii în Șchei*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1890, 23 iunie.

Ocupațiunea de căpetenie a Romînilor din Brețcu este economia de vite. Ca și Săcelenii, cutreeră Brețcanii cu turmele lor Moldova, Muntenia, Dobrogea și pînă mai ieri alaltăieri și Basarabia.

Nemo, *La Brețcu și la Slănic*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1882, 25 iulie.

Fiind că mulți din muntenii noștri își aveau duse oile la cîmpie, avea și tatăl Ancuței vre-o cincizeci duse prin Vlașca, cu alte turme amestecate.

Gr. Crețescu, *Din vieața moșului meu Trohin Crețu, porcelit și Mocanul*, în *Cărțile săteanului român*, 1884, 41; cf. 30.

... cîmpurile întregii Turcii, prin urmare și ale Dobrogei, nefiind pînă acum proprietăți ale particularilor, ca într'alte țări, ci toate numai ale Statului, fiind că toată întinderea imperiului otoman e o moșie mare, al cărei proprietar este Sultanul, acolo, dacă un stăpîn de vite la Sf. Gheorghe, de față cu zapciul ghiumuruceiului (vameșului), își număra vitele și, plătind acestuia pentru ele taxa covenită, își lua răvașul că a plătit, apoi el putea cu vitele lui să umble pe toate cîmpiile, dealurile și văile, prin toate tufele și pădurile, prin toată Dobrogea, oprindu-se numai acolo unde vrea, șezînd unde vrea, cît îi plăcea; nimeni nu avea să-l supere nimic, că el cu vitele lui e stăpîn, avînd voia să umble pe unde vrea un an de zile, pînă iar la Sf. Gheorghe, pentru că el și-a plătit birul sîn Sultanului.

N. Bălășescu, *Romîni din Turcia*, în *Cărțile săteanului român*, 1878, 30.

Satul Ungurei s'a numit dela un Ungur care a venit cu ai lui din țara ungurească și a cuprins pămîntul cît a putut, de aici dela noi pînă la Drăgășanii din Teleorman, pînă în Drumul oiei, pînă în Sfințești, pînă în Olt și pînă în Gura-boului... Ungurul a fost chemat în țara lui și a lăsat unui finu-și ristoavele [hrisoavele], numit Matei Ciulei.... Matei Ciulei a avut hoți: pe unul Voinea, din satul Ghimpețeni, din Teleorman, pe Tunsu și pe Belu; unul haiducia în Drumul sărei, unul în Drumul Mocanului, unul în Drumul oiei și unul la Drăgănești în valea Oltului.

Chestionarul N. Densusianu: 4562, f. 407.—Titulești (Olt).

‘D’apoi aceea a fost cam ciudată, bată-i, să-i bată de Cojeni (țărani din cîmpiile Romîniei de cătră Dunăre). Iată a fost așa. Mai înainte, cînd treceam cu oile la baltă, la iernatic, și cînd ieșiam de acolo la munte, mergeam încet, încet pe lingă drum și oițele mai îmbrucău cîte ceva de ici, de colo, fără să zică cineva ceva. Mai anii trecuți am pornit iarăși să mergem la baltă cu o turmă mai mare de oi. Eram patru ciobani, așa cam de sama mea și vre-o trei flăcăian-dri... Mergeam încet cu oile pe drum, dar deși cu mult mai multă grije ca mai înainte, totuși ici și colo mai scăpa cîte o oaie și pe locuri (arături), fără să facă însă pagubă mai însemnată cuiva.

Și cum mergeam, ‘hai bir—bir oaie, bir’, iată că de-odată ne ies înainte vre-o trei Cojeni și ne opresc zicînd: ‘ce măi Ungurenilor? ce ne faceți pagubă? Dați-ne despă-gubire, ori 20 de oi zălog, căci altfel de aici nu mergeți mai departe.’ I-am rugat cu frumosul să ne dea pace și după ce n’au voit nici de cit, la un semn dat am pus de-odată mîna pe ei și făcurăm zap! cu ei de pămînt, ca cu niște saci. Cînd s’au văzut Cojenii jos n’au mai zis nimica, ci, sculîndu-se, au luat-o la fugă cătră sat. Noi am minat din răspuțeri mai departe, căci ne temeam să nu vie iarăși după noi mai mulți.

Și, întt’adevăr, Cojenii au și ieșit după noi, mai întreg satul. Erau peste 30 de oameni tot cu niște pari lungi de te lua groaza. Văzînd aceasta, am lăsat pe cei trei ciobani mai tineri înainte să mine oile mai departe, iar noi, cei patru mai mari, ne-am întors cu măciucile cătră Cojeni, care veniau tare înfuriați asupra noastră, de parcă voiau să ne prăpădească. I-am rugat însă cu frumosul să ne dea pace, însă în zadar. Fiînd că ne amenințau, le-am zis să nu cumva să se apropie vre-unul de noi, că e vai de el. Atunci unul mai îndrăzneț întoarce lungul său par să dea. Noi am ridicat toți măciucile și ne-am pus pe apărare și pînă să dea Cojanul cu parul a și căpătat buf! una țeapănă cu măciuca, de a căzut jos... Invîrtiam măciucile de numai zbrî-nliau..., așa încît mai la urmă erau mai mulți pari și Cojeni pe jos ca în sus.

Văzînd Cojenii că nu o pot scoate cu noi la cale, ne-au urmat apoi numai din depărtare pînă în comuna vecină

unde era zapciul, căruia acum îi zice sub-prefect. Aci iarăși au dat Cojenii năvală peste noi, dar, fiind în sat, n'au avut ce să ne facă. Ne-au luat și ne-au dus la zapciu, care însă, după multă trudă și cheltuială, ne-a dat drumul și așa ne-am dus. Sub-prefectul a lăsat pe Cojeni de s'au dus cu buzele umflute și cu capetele sparte. Zău, bun domn!»

Povestire a unui cioban, la I. Turcu, *Excursiuni pe munții Țării Birsei și ai Făgărașului*, Brașov, 1896, 159-161.

Se află *Drumul oiei*, care merge din munte pînă în Dunăre, prin centrul județului Argeș.

Chestionarul N. Densusianu; 4558. f. 134—Ibănești (jud. Olt).

Drumul sărei: în partea de apus a comunei Oteștii-de-sus, care trece prin moșia Vlăngărești și Dumitrești.

Drumul oiei: prin partea de răsărit a comunelor Păroși, Urși și Cornățel.

Ibid.: 4558, f. 154—Oteștii-de-sus (jud. Olt).

Drumul oiei, care pleacă din Dunăre pînă în munții Coziei, trecînd prin satele: Uda-de-cîmp (jud. Teleorman), Rusca lui Toader, Drăgănești (jud. Olt), Gîgîrți, Malul-roșu, Brebeni, Turia, Prisaca, Birca, Valea-mare, Buicești, Sălătănești, Pobor, Urși, Păroși.

Drumul oiei este un drum din cea mai depărtată vechime, pe care păstorii duceau oile din munte la cîmp, în timpul de toamnă, și dela cîmp la munți, în timpul de vară. Se mai povestește că acel drum este făcut de o oaie șchioapă pe care ciobanii o năpustiseră în munte și care oaie, spre mirarea ciobanilor, luîndu-se după turmă, a sosit pe acel drum la Dunăre, și de atunci se zice că acel drum a căpătăt numele de *Drumul oiei*.

Ibid.: 4558, f. 161-162—Prisaca (jud. Olt).

El se zice *Drumul oiei* fiind că o oaie a rămas cu mieii săi de cîrd, în baltă; atunci ea s'a luat după cîrd și a mers cu mieii din baltă la munte.

Ibid.: 4558, f. 190 (cf. 201)—Titulești (jud. Olt).

Drumul sărei... merge dela Bechet la Ocnă și *Drumul oiei...* merge pe lîngă apa Tesluiuului.

Ibid.: 4547, f. 304—Redea (Romanai).

Calea sărei... vine spre nord-vest de Conțești și... se face comunicația între Conțești și comuna Titești.

Ibid.: 4546, f. 43—Conțești (jud. Muscel).

Calea sărei... vine spre apus de Davidești și... se face comunicația între Davidești și comuna Titești.

Ibid.: 4546, f. 52—Davidești (jud. Muscel).

Se află pe aici numai un drum vechi, numit *Drumul sărei*, care vine dela Telega, trece prin Dărmănești și Vlădeni și merge la Vlașca:

Ibid.: 4546, f. 300—Haimanale (jud. Prahova).

Drumul sărei... trece prin comunele Posești, Rincezi, Ogretin, Drajna-de-sus, Făgetul, Stănești, Teișani și Slănic.

Drumul oilor cel dela Scafe, Drajna-de-sus, Ceraș, Slon, Virful-lui-Crai; și pe la Schiulești și Plaiul lui Șerban-Vodă a fost *Drumul oilor*.

Ibid.: 4546, f. 281—Drajna-de-sus (jud. Prahova).

Se află un drum numit *Drumul sărei*, care trece pe la capul moșiei Plătărești și se duce la Călărași.

Ibid.: 4558, f. 26—Plătărești (jud. Ilfov).

Este și *Drumul oiei*, al cărui nume vine dela următoarea întâmplare povestită de moș Ion Băniță, în etate de 92 ani. În vremea de demult treceau Mocanii cu oile din Transilvania ca să le ierneze la Țarigrad. O oaie fiind șchioapă, a rămas pe urmă din cîrd, însă a străbătut drumul singură și a venit acasă. Aceasta s'a întâmplat pe timpul cînd Mocanii s'au înapoiat dela Țarigrad.

Ibid.: 4548, f. 251-252—Măgurele (jud. Teleorman).

Se află *Drumul sărei*, trece pe moșia Vișinei în direcțiunea dela est la nord-est.

Ibid.: 4558, f. 346—Glavacioc (jud. Vlașca).

Se află *Drumul oiei*, sau *al Mocanilor*, *Drumul sărei*.

Ibid.: 4546, f. 141 — Stoienesti-Elisa (jud. Ialomița).

Se află un drum numit *Drumul sărei*, care pleacă din comuna Ciocănești-Mărgineni — comună vecină cu a noastră, puțin mai spre apus — și merge spre sud pînă aproape de Dunăre, apoi merge paralel cu Dunărea pînă aproape de Vadul Silistrei. Pe acest drum se căra sare dela munte.

Drumul oiei, un alt drum, pleacă tot din comuna Ciocănești și merge tot spre sud pînă aproape de Dunăre și apoi merge paralel cu *Drumul sărei* pînă la Vadul Silistrei. Pe acest drum se aduceau oile dela munte și le treceau pe la Silistra în Bulgaria.

Ibid.: 4546, f. 210-211—Rasa (jud. Ialomița).

Despre *Drumul oilor*... se zicea înainte vreme la un drum mare ce trecea prin Batogu, dela apus spre răsărit și anume spre apus prin Strîmbu, Movila-oiei (sat în jud. Buzău), Bent (idem) și apoi pe la Buzău în Transilvania.

Moș Ion Vlășceanu însă spune că dela Strîmbu apuca

pe la Singura (două circiuni isolate unde este și un puț de piatră), Țuguiatu, Sărata, Mizil, Ploiești, Cimpina, Predeal. Spre răsărit apuca sau pe la Viziru, oprindu-se în lunca Dunărei, sau spre Brăila pe unde se trecea în țara turcească.

De altfel nici moș Radu nu neagă acest drum Batogu-Strimba-Țuguiatu-Mizil-Ploiești, dar spune că acesta era drumul oilor călugărilor mănăstirei Sinaia, iar celălalt era drumul Mocanilor transilvăneni pe unde urcau și scoborau oile dela munte la baltă (bălțile sau lunca Dunărei), sau în Dobrogea și din aceste părți la munte.

Urcațul la munte se făcea la Sf. Gheorghe, iar coborâtul la bălți la Sf. Dumitru.

Ibid.: 4545, f. 13—Batogu (jud. Brăila).

...*Drumul sărei*, sau *Calca oilor*, pe unde se căra în vechime sarea din munții Romînilor către bălți și pe unde Mocani, Tătari duceau și aduceau oile lor către munți și către baltă.

Ibid.: 4545, f. 236—Glodeanu-Siliște (jud. Buzău).

...*Drumul oilor*, prin Mărăcineni, spre apus.

Ibid.: 4545, f. 246—Mărăcineni (jud. Buzău).

Drumul sărei: Mizil-Largu (comună în jud. Buzău).

Ibid.: 4545, f. 261—Tăbărești (jud. Buzău).

Drumul oiei, făcut pe culmea unui deal, ține din comuna Retevoești pînă la Mircești (distr. Muscel).

Ibid.: 4553, f. 415—Gheringec (jud. Constanța).

Alte drumuri vechi sint:.... *Drumul la sărărie*.

Ibid.: 4553, f. 103—Văcăreni (jud. Tulcea).

